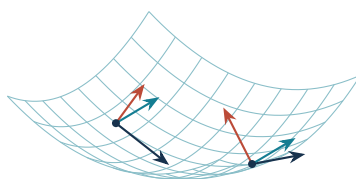

Równania strukturalne

Ruchoma rama i krzywizna powierzchni

Geometria różniczkowa

Wojciech Domitrz

Konwencja indeksów. Przyjmujemy $de_i = \sum_j \omega_i^j e_j$, czyli $\omega_i^j = \langle de_i, e_j \rangle$. Dla $\omega = \omega_1^2$ równanie Gaussa ma postać $d\omega = -K \theta_1 \wedge \theta_2$.

Spis treści

1	Rama ortonormalna i formy dualne	2
2	Krótki rachunek form różniczkowych	3
3	Formy połączenia	4
4	Wyprowadzenie równań strukturalnych	4
5	Druga forma podstawowa i równania Gaussa–Codazziego	6
6	Krzywizna jako niezmiennik metryki	7
7	Przykłady	9
8	Zestawienie i zadania	11

1 Rama ortonormalna i formy dualne

Niech $S \subset \mathbb{R}^3$ będzie gładką powierzchnią regularną, a $x : S \hookrightarrow \mathbb{R}^3$ jej włożeniem: $x(q) = q$. Pracujemy na otwartym fragmencie $U \subset S$, na którym wybieramy gładkie pola wektorowe e_1, e_2, e_3 spełniające

$$\langle e_i, e_j \rangle = \delta_{ij}, \quad T_q S = \text{span}(e_1(q), e_2(q)), \quad e_3 = e_1 \times e_2. \quad (1.1)$$

Trójkę tę nazywamy *dostosowaną ramą ortonormalną*. Wektory e_1, e_2 są styczne, a e_3 jest jednostkową normalną. Rama może zmieniać się wraz z punktem, stąd określenie *ruchoma rama*. Jej istnienie jest lokalne; nie zakładamy, że można ją wybrać na całym S .

1.1 Konstrukcja z parametryzacji

Niech $p(u, v)$ będzie regularną parametryzacją. Oznaczmy $E = \langle p_u, p_u \rangle$, $F = \langle p_u, p_v \rangle$, $G = \langle p_v, p_v \rangle$ i $\Delta = EG - F^2 > 0$. Ortonormalizacja Grama-Schmidta daje

$$e_1 = \frac{p_u}{\sqrt{E}}, \quad e_2 = \frac{Ep_v - Fp_u}{\sqrt{E\Delta}}, \quad e_3 = \frac{p_u \times p_v}{\sqrt{\Delta}}. \quad (1.2)$$

Mianowniki są dodatnie, więc pola są gładkie. Bezpośrednie obliczenie iloczynów skalarnych potwierdza (1.1).

1.2 Koramka i metryka

Różniczka włożenia utożsamia $X \in T_q S$ z tym samym wektorem w $\mathbb{R}^3$. Definiujemy formy stopnia 1 na U przez

$$\theta_i(X) = \langle dx(X), e_i \rangle, \quad i = 1, 2, 3. \quad (1.3)$$

Ponieważ $dx(X)$ jest styczny, mamy

$$\boxed{dx = \theta_1 e_1 + \theta_2 e_2, \quad \theta_3 = 0.} \quad (1.4)$$

Formy θ_1, θ_2 tworzą *koramkę dualną* do e_1, e_2 :

$$\theta_i(e_j) = \delta_{ij} \quad (i, j \in \{1, 2\}).$$

W szczególności są liniowo niezależne w każdym punkcie U .

Formy θ_i są określone na wektorach *stycznych do powierzchni*. Wektor e_3 nie jest styczny, więc nie podstawiamy go do θ_i . Równość $\theta_3 = 0$ nie oznacza, że znika normalna e_3 ; oznacza, że przemieszczenie styczne nie ma składowej normalnej.

Z ortonormalności wynika

$$I(X, Y) = \theta_1(X)\theta_1(Y) + \theta_2(X)\theta_2(Y), \quad I = \theta_1^2 + \theta_2^2. \quad (1.5)$$

Dla ramy (1.2) otrzymujemy jawnie

$$\theta_1 = \sqrt{E} du + \frac{F}{\sqrt{E}} dv, \quad \theta_2 = \sqrt{\frac{\Delta}{E}} dv. \quad (1.6)$$

Wstawienie do (1.5) daje $I = E du^2 + 2F du dv + G dv^2$.

2 Krótki rachunek form różniczkowych

2.1 Iloczyn zewnętrzny

Dla form stopnia 1, η i ζ , definiujemy

$$(\eta \wedge \zeta)(X, Y) = \eta(X)\zeta(Y) - \eta(Y)\zeta(X).$$

Iloczyn jest dwuliniowy i antysymetryczny:

$$\eta \wedge \zeta = -\zeta \wedge \eta, \quad \eta \wedge \eta = 0. \quad (2.1)$$

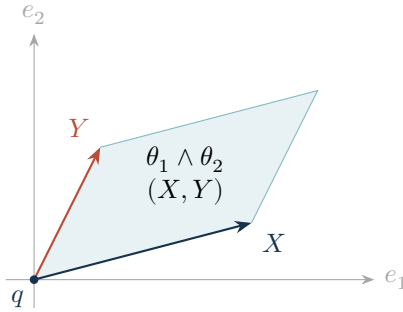
We współrzędnych

$$(A du + B dv) \wedge (C du + D dv) = (AD - BC) du \wedge dv. \quad (2.2)$$

Zatem

$$\theta_1 \wedge \theta_2 = \sqrt{\Delta} du \wedge dv \quad (2.3)$$

jest formą pola zgodną z orientacją ramy. Jej wartość na parze wektorów stycznych jest zorientowanym polem rozpiętego przez nie równoległoboku.

Rysunek 1: Iloczyn zewnętrzny form dualnych mierzy zorientowane pole. Zamiana X i Y zmienia znak.

Uwaga 2.1. Zapis θ_i^2 w metryce oznacza iloczyn tensorowy $\theta_i \otimes \theta_i$, czyli formę symetryczną. Nie jest to $\theta_i \wedge \theta_i$, które zawsze jest zerem.

2.2 Różniczka zewnętrzna i reguła znaku

Dla funkcji f i formy $\eta = A du + B dv$ mamy

$$df = f_u du + f_v dv, \quad d\eta = (B_u - A_v) du \wedge dv. \quad (2.4)$$

W szczególności $d(df) = 0$, ponieważ $f_{uv} = f_{vu}$. Ogólnie $d^2 = 0$. Dla formy η stopnia k zachodzi

$$d(\eta \wedge \zeta) = d\eta \wedge \zeta + (-1)^k \eta \wedge d\zeta. \quad (2.5)$$

Ta reguła jest kluczowa przy wyprowadzaniu równań strukturalnych.

Odwzorowanie wektorowe $x = (x^1, x^2, x^3)$ oraz pola e_i różniczkujemy składowo. Jeśli η jest formą stopnia 1, a $e : U \rightarrow \mathbb{R}^3$ polem, to

$$\boxed{d(\eta e) = (d\eta)e - \eta \wedge de.} \quad (2.6)$$

Wzór jest stosowaną składowo regułą (2.5), ponieważ każda składowa e jest funkcją, czyli formą stopnia 0.

Przykład 2.2. Dla $\eta = u dv - v du$ otrzymujemy $d\eta = 2 du \wedge dv$. Natomiast $u du + v dv = d((u^2 + v^2)/2)$ ma różniczkę równą zeru. Pierwsza forma nie jest więc lokalnie różniczką żadnej funkcji.

3 Formy połączenia

Każdą pochodną ramy rozkładamy w bazie e_1, e_2, e_3 .

Definicja 3.1. *Formy połączenia ω_i^j definiujemy przez*

$$de_i = \sum_{j=1}^3 \omega_i^j e_j, \quad \omega_i^j(X) = \langle de_i(X), e_j \rangle. \quad (3.1)$$

Dolny indeks wskazuje różniczkowany wektor; górny wskazuje składową wyniku.

Stwierdzenie 3.2. *Macierz form połączenia jest antysymetryczna:*

$$\omega_i^j = -\omega_j^i, \quad \omega_i^i = 0. \quad (3.2)$$

Dowód. Różniczkujemy $\langle e_i, e_j \rangle = \delta_{ij}$:

$$0 = \langle de_i, e_j \rangle + \langle e_i, de_j \rangle = \omega_i^j + \omega_j^i.$$

Dla $i = j$ otrzymujemy $2\omega_i^i = 0$. □

Wystarczą więc trzy formy:

$$\omega = \omega_1^2, \quad \alpha = \omega_1^3, \quad \beta = \omega_2^3. \quad (3.3)$$

Równania ruchomej ramy przyjmują postać

$$\begin{cases} de_1 = \omega e_2 + \alpha e_3, \\ de_2 = -\omega e_1 + \beta e_3, \\ de_3 = -\alpha e_1 - \beta e_2. \end{cases} \quad (3.4)$$

Forma ω opisuje składową styczną zmiany ramy. Formy α, β opisują jej składowe normalne, a więc zginanie powierzchni w przestrzeni. Ich wartości zależą od kierunku, w którym różniczkujemy.

Na przykład wzdłuż krzywej $\gamma(t)$ pierwsze równanie oznacza

$$\frac{d}{dt} e_1(\gamma(t)) = \omega(\dot{\gamma}) e_2 + \alpha(\dot{\gamma}) e_3.$$

Nie utożsamiamy formy ω z funkcją ani z pojedynczym wektorem.

4 Wyprowadzenie równań strukturalnych

4.1 Pierwsze równania: różniczkowanie włożenia

Twierdzenie 4.1. *Koramka i formy połączenia spełniają*

$$\begin{cases} d\theta_1 = \omega \wedge \theta_2, \\ d\theta_2 = -\omega \wedge \theta_1, \\ \alpha \wedge \theta_1 + \beta \wedge \theta_2 = 0. \end{cases} \quad (4.1)$$

Dowód. Z $d^2x = 0$, (1.4) i reguły (2.6):

$$\begin{aligned} 0 &= d(\theta_1 e_1 + \theta_2 e_2) \\ &= (d\theta_1)e_1 + (d\theta_2)e_2 - \theta_1 \wedge de_1 - \theta_2 \wedge de_2 \\ &= (d\theta_1 + \theta_2 \wedge \omega)e_1 + (d\theta_2 - \theta_1 \wedge \omega)e_2 - (\theta_1 \wedge \alpha + \theta_2 \wedge \beta)e_3. \end{aligned}$$

Rama jest bazą w każdym punkcie, więc każdy współczynnik jest zerem. Antysymetria iloczynu zewnętrznego daje dokładnie (4.1). $\square$

W oryginalnych indeksach te same równania mają postać

$$d\theta_1 = \omega_1^2 \wedge \theta_2, \quad d\theta_2 = \omega_2^1 \wedge \theta_1, \quad 0 = \omega_3^1 \wedge \theta_1 + \omega_3^2 \wedge \theta_2. \quad (4.2)$$

Ostatnie równanie jest równaniem dla $d\theta_3 = 0$. Jednolicie, przy $\theta_3 = 0$,

$$d\theta_i = \sum_{j=1}^3 \omega_i^j \wedge \theta_j, \quad i = 1, 2, 3. \quad (4.3)$$

4.2 Drugie równania: różniczkowanie ramy

Twierdzenie 4.2. *Formy połączenia spełniają*

$$d\omega_i^j = \sum_{k=1}^3 \omega_i^k \wedge \omega_k^j. \quad (4.4)$$

Trzy niezależne równania to

$$d\omega = -\alpha \wedge \beta, \quad d\alpha = \omega \wedge \beta, \quad d\beta = -\omega \wedge \alpha. \quad (4.5)$$

Dowód. Różniczkujemy $de_i = \sum_j \omega_i^j e_j$:

$$\begin{aligned} 0 &= d^2 e_i = \sum_j (d\omega_i^j) e_j - \sum_j \omega_i^j \wedge de_j \\ &= \sum_j \left(d\omega_i^j - \sum_k \omega_i^k \wedge \omega_k^j \right) e_j. \end{aligned}$$

Liniowa niezależność ramy daje (4.4). Podstawienie (3.3) i antysymetrii daje (4.5). Na przykład $d\omega_1^2 = \omega_1^3 \wedge \omega_3^2 = \alpha \wedge (-\beta) = -\alpha \wedge \beta$. $\square$

Dla kontroli pozostałych znaków można rozpisać bezpośrednio

$$\begin{aligned} d^2 e_1 &= (d\omega + \alpha \wedge \beta) e_2 + (d\alpha - \omega \wedge \beta) e_3, \\ d^2 e_2 &= (-d\omega - \alpha \wedge \beta) e_1 + (d\beta + \omega \wedge \alpha) e_3. \end{aligned}$$

Równania uzyskane z różnych wektorów ramy są zgodne; nie są sześcioma niezależnymi warunkami.

4.3 Zapis macierzowy i konwencja znaku

Ustawmy formy w macierzy według reguły $\Omega_{ij} = \omega_i^j$:

$$\Omega = \begin{pmatrix} 0 & \omega & \alpha \\ -\omega & 0 & \beta \\ -\alpha & -\beta & 0 \end{pmatrix}.$$

Przez iloczyn macierzy form rozumiemy $(\Omega \wedge \Omega)_{ij} = \sum_k \Omega_{ik} \wedge \Omega_{kj}$. Wtedy

$$d\Omega = \Omega \wedge \Omega. \quad (4.6)$$

Jeśli zamiast tego używamy macierzy ramy z wektorami jako kolumnami, $\mathcal{E} = (e_1 \ e_2 \ e_3)$, to $d\mathcal{E} = \mathcal{E}\widehat{\Omega}$, gdzie $\widehat{\Omega} = \Omega^T = -\Omega$. Odpowiadające równanie brzmi

$$d\widehat{\Omega} + \widehat{\Omega} \wedge \widehat{\Omega} = 0.$$

To ten sam układ zapisany z inną organizacją indeksów.

5 Druga forma podstawowa i równania Gaussa–Codazziego

5.1 Symetria drugiej formy: lemat Cartana w wymiarze dwa

Lemat 5.1. *Jeśli θ_1, θ_2 są liniowo niezależne i $\alpha \wedge \theta_1 + \beta \wedge \theta_2 = 0$, to istnieją jednoznaczne funkcje a, b, c takie, że*

$$\alpha = a\theta_1 + b\theta_2, \quad \beta = b\theta_1 + c\theta_2. \quad (5.1)$$

Dowód. Zapiszmy $\alpha = a\theta_1 + b\theta_2$ i $\beta = \tilde{b}\theta_1 + c\theta_2$. Założenie daje $(\tilde{b} - b)\theta_1 \wedge \theta_2 = 0$. Ponieważ $\theta_1 \wedge \theta_2 \neq 0$, mamy $\tilde{b} = b$. Jednoznaczność pozostałych współczynników wynika z tego, że koramka jest bazą. $\square$

Przyjmujemy normalną $\nu = e_3$ i konwencję $\mathcal{W} = -d\nu$, $\Pi = -\langle dx, d\nu \rangle$. Z (3.4) i (5.1) wynika

$$\Pi = a\theta_1^2 + 2b\theta_1\theta_2 + c\theta_2^2, \quad [\mathcal{W}]_{e_1, e_2} = \begin{pmatrix} a & b \\ b & c \end{pmatrix}. \quad (5.2)$$

Iloczyn $\theta_1\theta_2$ oznacza tu iloczyn symetryczny: $\frac{1}{2}(\theta_1 \otimes \theta_2 + \theta_2 \otimes \theta_1)$. W szczególności

$$K = ac - b^2, \quad H = \frac{a+c}{2}. \quad (5.3)$$

Macierz operatora kształtu jest symetryczna, ponieważ tym razem pracujemy w *ortonormalnej* bazie przestrzeni stycznej.

5.2 Równanie Gaussa

Twierdzenie 5.2. *Krzywizna Gaussa spełnia*

$$\boxed{d\omega = -K\theta_1 \wedge \theta_2.} \quad (5.4)$$

Równoważnie, $d\omega_2^1 = K\theta_1 \wedge \theta_2$.

Dowód. Ze wzorów (5.1), (2.1) i (5.3):

$$\alpha \wedge \beta = (ac - b^2)\theta_1 \wedge \theta_2 = K \theta_1 \wedge \theta_2.$$

Podstawiamy to do pierwszego równania w (4.5). $\square$

Równania strukturalne pełnej ramy w $\mathbb{R}^3$ nie oznaczają, że $K = 0$. Różniczka formy stycznej ω zawiera wkład od form normalnych α, β . Na zakrzywionej powierzchni ich iloczyn zewnętrzny może być niezerowy, mimo że otaczająca przestrzeń euklidesowa jest płaska.

5.3 Równania Codazziego

Dwa pozostałe równania w (4.5) to *równania Codazziego* (zwane też równaniami Mainardiego–Codazziego):

$$\begin{cases} d(a\theta_1 + b\theta_2) = \omega \wedge (b\theta_1 + c\theta_2), \\ d(b\theta_1 + c\theta_2) = -\omega \wedge (a\theta_1 + b\theta_2). \end{cases} \quad (5.5)$$

Wyrażają zgodność zmian drugiej formy podstawowej ze zmianą ramy stycznej. Ich dowód jest już zawarty w różniczkowaniu de_1, de_2 .

Równania Gaussa i Codazziego są warunkami koniecznymi, które muszą spełniać pierwsza i druga forma podstawowa tej samej powierzchni. Nie można więc zadawać ich współczynników całkowicie niezależnie. Przykład niezgodnych danych znajduje się w zadaniu 7..

6 Krzywizna jako niezmiennik metryki

6.1 Forma styczna jest wyznaczona przez koramkę

Lemat 6.1. *Dla zadanej koramki ortonormalnej θ_1, θ_2 istnieje dokładnie jedna forma ω spełniająca $d\theta_1 = \omega \wedge \theta_2$ i $d\theta_2 = -\omega \wedge \theta_1$.*

Dowód. Na powierzchni każda forma stopnia 2 jest wielokrotnością $\theta_1 \wedge \theta_2$. Zapiszmy więc

$$d\theta_1 = A\theta_1 \wedge \theta_2, \quad d\theta_2 = B\theta_1 \wedge \theta_2.$$

Forma $\omega = A\theta_1 + B\theta_2$ spełnia oba równania. Jeśli $\tilde{\omega}$ jest drugim rozwiązaniem, to ich różnica $\eta = r\theta_1 + s\theta_2$ spełnia $\eta \wedge \theta_2 = 0$ i $\eta \wedge \theta_1 = 0$. Stąd $r = s = 0$. $\square$

Do wyznaczenia ω nie potrzebujemy drugiej formy podstawowej. Po obliczeniu dw równanie (5.4) wyznacza K . Trzeba jeszcze sprawdzić, że wynik nie zależy od wybranej koramki.

6.2 Obrót ramy stycznej

Niech φ będzie gładką funkcją. Obróćmy ramę według wzorów

$$\tilde{e}_1 = \cos \varphi e_1 + \sin \varphi e_2, \quad \tilde{e}_2 = -\sin \varphi e_1 + \cos \varphi e_2, \quad \tilde{e}_3 = e_3. \quad (6.1)$$

Odpowiednia koramka ma postać

$$\tilde{\theta}_1 = \cos \varphi \theta_1 + \sin \varphi \theta_2, \quad \tilde{\theta}_2 = -\sin \varphi \theta_1 + \cos \varphi \theta_2. \quad (6.2)$$

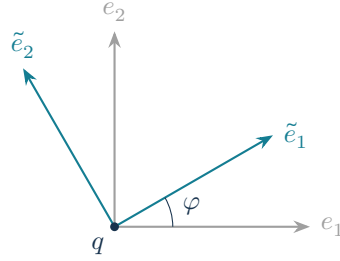
Iloczyn $\tilde{\theta}_1 \wedge \tilde{\theta}_2$ jest równy $\theta_1 \wedge \theta_2$.

Stwierdzenie 6.2. Po obrocie (6.1) formy połączenia zmieniają się zgodnie z

$$\boxed{\tilde{\omega} = \omega + d\varphi,} \quad \tilde{\alpha} = \cos \varphi \alpha + \sin \varphi \beta, \quad \tilde{\beta} = -\sin \varphi \alpha + \cos \varphi \beta. \quad (6.3)$$

W szczególności $d\tilde{\omega} = d\omega$.

Dowód. Różniczkujemy pierwszy wzór (6.1). Składniki z pochodną kąta dają $d\varphi \tilde{e}_2$, a styczne składniki pochodnych e_1, e_2 dają $\omega \tilde{e}_2$. Iloczyn skalarny wyniku z $\tilde{e}_2$ daje $\tilde{\omega} = \omega + d\varphi$. Składowa normalna daje wzór na $\tilde{\alpha}$; drugi wektor ramy daje wzór na $\tilde{\beta}$. Równość różniczek wynika z $d^2\varphi = 0$. $\square$

Rysunek 2: Obrót ramy w tej samej płaszczyźnie stycznej. Kąt może zależeć od punktu. Forma ω zmienia się o $d\varphi$, ale jej różniczka, a zatem krzywizna, pozostaje ta sama.

Dwie zgodnie zorientowane ramy ortonormalne różnią się lokalnie takim obrotem. Jeśli orientacje są przeciwne, wystarczy dodatkowo zmienić e_2 na $-e_2$ i e_3 na $-e_3$. Wtedy $\omega \mapsto -\omega$ oraz $\theta_1 \wedge \theta_2 \mapsto -\theta_1 \wedge \theta_2$, więc wartość K w (5.4) także pozostaje bez zmiany.

Twierdzenie 6.3 (Theorema egregium Gaussa). *Krzywizna Gaussa zależy wyłącznie od pierwszej formy podstawowej. W szczególności lokalne izometrie powierzchni zachowują K .*

Dowód. Metryka pozwala wybrać lokalnie koramkę ortonormalną. Na przykład (1.6) konstruuje ją z E, F, G . Lemat 6.1 wyznacza z niej ω , a (5.4) wyznacza K . Poprzednie obliczenia dowodzą niezależności wyniku od wyboru ramy i jej orientacji.

Dokładniej, niech $F : S \rightarrow \tilde{S}$ będzie lokalną izometrią. Ściągnięcie koramki ortonormalnej z $\tilde{S}$ przez F daje koramkę ortonormalną na S . Dla formy η oznacza to $(F^*\eta)_q(X) = \eta_{F(q)}(dF_q X)$. Różniczka zewnętrzna i iloczyn zewnętrzny komutują ze ściąganiem, co wynika z reguły łańcuchowej. Z jednoznaczności formy połączenia wynika więc, że ściąga się także $\tilde{\omega}$. Po ściągnięciu równania Gaussa otrzymujemy $K(q) = \tilde{K}(F(q))$. $\square$

6.3 Wzór we współrzędnych ortogonalnych

Jeśli $I = E du^2 + G dv^2$, gdzie $E, G > 0$, możemy wziąć $\theta_1 = \sqrt{E} du$, $\theta_2 = \sqrt{G} dv$. Pierwsze równania strukturalne dają

$$\omega = -\frac{(\sqrt{E})_v}{\sqrt{G}} du + \frac{(\sqrt{G})_u}{\sqrt{E}} dv. \quad (6.4)$$

Istotnie, $d\theta_1 = -(\sqrt{E})_v du \wedge dv$ i $d\theta_2 = (\sqrt{G})_u du \wedge dv$. Różniczkując (6.4), otrzymujemy

$$\boxed{K = -\frac{1}{\sqrt{EG}} \left[\frac{\partial}{\partial u} \left(\frac{(\sqrt{G})_u}{\sqrt{E}} \right) + \frac{\partial}{\partial v} \left(\frac{(\sqrt{E})_v}{\sqrt{G}} \right) \right].} \quad (6.5)$$

W szczególności dla współrzędnych izotermicznych, $I = e^{2f}(du^2 + dv^2)$, mamy

$$\omega = -f_v du + f_u dv, \quad K = -e^{-2f}(f_{uu} + f_{vv}). \quad (6.6)$$

Są to wzory wewnętrzne: nie wymagają znajomości parametryzacji w $\mathbb{R}^3$.

7 Przykłady

7.1 Płaszczyzna i obracająca się rama

Na płaszczyźnie $z = 0$ w kartezjańskiej ramie stałej mamy

$$\theta_1 = du, \quad \theta_2 = dv, \quad \omega = \alpha = \beta = 0, \quad K = H = 0.$$

Rozważmy teraz współrzędne biegunowe na płacie z $r > 0$:

$$p(r, \varphi) = (r \cos \varphi, r \sin \varphi, 0),$$

przy kącie w otwartym przedziale o długości mniejszej niż 2π . Wybierzmy ramę

$$e_1 = (\cos \varphi, \sin \varphi, 0), \quad e_2 = (-\sin \varphi, \cos \varphi, 0), \quad e_3 = (0, 0, 1).$$

Wtedy

$$\theta_1 = dr, \quad \theta_2 = r d\varphi, \quad \omega = d\varphi, \quad \alpha = \beta = 0. \quad (7.1)$$

Sprawdźmy znaki:

$$d\theta_1 = 0 = d\varphi \wedge r d\varphi, \quad d\theta_2 = dr \wedge d\varphi = -d\varphi \wedge dr.$$

Ponieważ $d\omega = 0$, nadal $K = 0$. Niezerowa forma połączenia nie oznacza niezerowej krzywizny: może wynikać wyłącznie z obracania się wybranej ramy.

7.2 Walec

Niech $R > 0$ i

$$p(s, t) = (R \cos(s/R), R \sin(s/R), t).$$

Na płacie bez szwu wybieramy

$$e_1 = (-\sin(s/R), \cos(s/R), 0), \quad e_2 = (0, 0, 1), \quad e_3 = (\cos(s/R), \sin(s/R), 0).$$

Mamy $e_3 = e_1 \times e_2$; jest to normalna zewnętrzna. Wprost z różniczkowania:

$$\theta_1 = ds, \quad \theta_2 = dt, \quad \omega = 0, \quad \alpha = -\frac{1}{R} ds, \quad \beta = 0. \quad (7.2)$$

Zatem

$$I = ds^2 + dt^2, \quad II = -\frac{1}{R} ds^2, \quad K = 0, \quad H = -\frac{1}{2R}.$$

Metryka i forma styczna ω są takie jak na płaszczyźnie, lecz składowa normalna α jest niezerowa. Równanie Gaussa daje $d\omega = -\alpha \wedge \beta = 0$.

7.3 Sfera

Niech $R > 0$ i

$$p(u, v) = R(\sin u \cos v, \sin u \sin v, \cos u), \quad 0 < u < \pi,$$

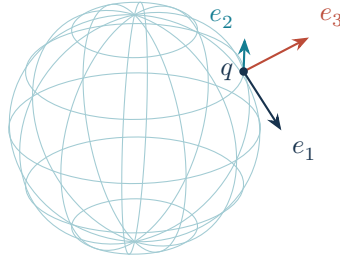
z kątem v w otwartym przedziale długości 2π . Parametryzacja pomija bieguny i jeden południk. Wybieramy

$$\begin{aligned} e_1 &= (\cos u \cos v, \cos u \sin v, -\sin u), \\ e_2 &= (-\sin v, \cos v, 0), \\ e_3 &= (\sin u \cos v, \sin u \sin v, \cos u) = p/R. \end{aligned}$$

Jest to dodatnio zorientowana rama z normalną zewnętrzną. Mamy

$$\theta_1 = R du, \quad \theta_2 = R \sin u dv, \quad \omega = \cos u dv, \quad \alpha = -du, \quad \beta = -\sin u dv. \quad (7.3)$$

Na przykład $de_1 = (\cos u dv)e_2 - (du)e_3$, co od razu wyznacza ω, α .

Rysunek 3: Rama na sferze: e_1 jest styczny do południka, e_2 do równoleżnika, a e_3 jest normalną zewnętrzną.

Weryfikacja drugich równań strukturalnych daje

$$\begin{aligned} d\omega &= -\sin u du \wedge dv = -\alpha \wedge \beta, \\ d\alpha &= 0 = \omega \wedge \beta, \\ d\beta &= -\cos u du \wedge dv = -\omega \wedge \alpha. \end{aligned}$$

Ponieważ $\theta_1 \wedge \theta_2 = R^2 \sin u du \wedge dv$, otrzymujemy

$$K = \frac{1}{R^2}, \quad a = c = -\frac{1}{R}, \quad b = 0, \quad H = -\frac{1}{R}.$$

Minus w krzywiznach głównych wynika z normalnej zewnętrznej i konwencji $\mathcal{W} = -de_3$. Wszystkie punkty sfery, także bieguny, mają to samo K ; pominięcie biegunów dotyczy jedynie użytych współrzędnych.

7.4 Metryka izotermiczna: obliczenie bez normalnej

Sfera w parametrach stereograficznych ma metrykę

$$I = \frac{4R^2}{(1 + u^2 + v^2)^2} (du^2 + dv^2).$$

Przyjmujemy $f = \log(2R) - \log(1 + u^2 + v^2)$. Wtedy

$$f_{uu} + f_{vv} = -\frac{4}{(1 + u^2 + v^2)^2}.$$

Wzór (6.6) daje ponownie $K = 1/R^2$. W tym rachunku występuje wyłącznie pierwsza forma podstawowa.

8 Zestawienie i zadania

8.1 Równania do zapamiętania

Rama i koramka:

$$dx = \theta_1 e_1 + \theta_2 e_2, \quad de_1 = \omega e_2 + \alpha e_3, \quad de_2 = -\omega e_1 + \beta e_3, \quad de_3 = -\alpha e_1 - \beta e_2.$$

Równania strukturalne:

$$\begin{aligned} d\theta_1 &= \omega \wedge \theta_2, & d\theta_2 &= -\omega \wedge \theta_1, & \alpha \wedge \theta_1 + \beta \wedge \theta_2 &= 0, \\ d\omega &= -\alpha \wedge \beta, & d\alpha &= \omega \wedge \beta, & d\beta &= -\omega \wedge \alpha. \end{aligned}$$

Krzywizny i zmiana ramy:

$$\begin{aligned} \alpha &= a\theta_1 + b\theta_2, & \beta &= b\theta_1 + c\theta_2, & K &= ac - b^2, & H &= \frac{a+c}{2}, \\ d\omega &= -K \theta_1 \wedge \theta_2, & \tilde{\omega} &= \omega + d\varphi. \end{aligned}$$

8.2 Zadania

1. Oblicz $(u du + v dv) \wedge (-v du + u dv)$ oraz $d(u^2 dv)$.
2. Na płaszczyźnie obróć stałą ramę ortonormalną o kąt $\varphi(u, v) = u^2 + v$. Wyznacz nową koramkę, formę ω i krzywiznę K .
3. Dla walca o promieniu $R = 2$ w parametrach (7.2) podaj $\theta_1, \theta_2, \omega, \alpha, \beta$, a następnie K, H .
4. W przykładzie sfery przyjmij $R = 3$. Sprawdź oba pierwsze równania strukturalne i oblicz K z $d\omega$.
5. Dla metryki $I = du^2 + f(u)^2 dv^2$, gdzie $f > 0$, wyznacz ω i K . Zastosuj wynik do $f(u) = u$ na $u > 0$, $f(u) = \sin u$ na $(0, \pi)$ oraz $f(u) = e^u$.
6. W pewnym punkcie, względem koramki ortonormalnej, mamy $\alpha = 2\theta_1 + 3\theta_2$ i $\beta = 3\theta_1 - \theta_2$. Oblicz K, H , krzywizny główne oraz współczynnik przy $\theta_1 \wedge \theta_2$ w $d\omega$ w tym punkcie.
7. Czy na otwartym obszarze mogą być jednocześnie pierwszą i drugą formą podstawową pewnej powierzchni formy $I = du^2 + dv^2$ i $II = du^2 + dv^2$? Uzasadnij odpowiedź równaniem Gaussa.

8.3 Odpowiedzi i wskazówki

1. Wyniki to odpowiednio $(u^2 + v^2) du \wedge dv$ i $2u du \wedge dv$.
2. $\tilde{\theta}_1 = \cos \varphi du + \sin \varphi dv$, $\tilde{\theta}_2 = -\sin \varphi du + \cos \varphi dv$. Mamy $\tilde{\omega} = 2u du + dv$, $d\tilde{\omega} = 0$, zatem $K = 0$. Formy α, β są zerowe.
3. $\theta_1 = ds$, $\theta_2 = dt$, $\omega = 0$, $\alpha = -\frac{1}{2}ds$, $\beta = 0$. Stąd $K = 0$, $H = -1/4$ przy normalnej zewnętrznej.
4. $d\theta_1 = 0 = \omega \wedge \theta_2$ oraz $d\theta_2 = 3 \cos u du \wedge dv = -\omega \wedge \theta_1$. Dalej $d\omega = -\sin u du \wedge dv$ i $\theta_1 \wedge \theta_2 = 9 \sin u du \wedge dv$, więc $K = 1/9$.
5. Dla $\theta_1 = du$, $\theta_2 = f dv$ otrzymujemy $\omega = f' dv$, $K = -f''/f$. W podanych przykładach K wynosi kolejno 0, 1, -1 . Ostatni wynik dotyczy metryki jako danej wewnętrznej i nie zakłada globalnego włożenia tego obszaru w $\mathbb{R}^3$.
6. $K = 2 \cdot (-1) - 3^2 = -11$, $H = 1/2$, $\kappa_{1,2} = (1 \pm 3\sqrt{5})/2$. Równanie Gaussa daje w tym punkcie $d\omega = 11 \theta_1 \wedge \theta_2$.
7. Nie. Dla $\theta_1 = du$, $\theta_2 = dv$ pierwsze równania wymuszają $\omega = 0$, zatem $K = 0$. Tymczasem zadana druga forma daje $a = c = 1$, $b = 0$, czyli $K = 1$. Obie wartości są sprzeczne.